

Акимбаева Қ.Т., Ясын М.Д.

Қазақстанның «жасыл экономикаға» көшудегі қадамдары

«Жасыл экономика» – Қазақстан қабылдаған халықаралық міндеттемелерге сәйкес және болашақ ұрпақтың мүддесі үшін табиғи шикізат қорларын тиімді және рационалды қолдану арқылы тұрғындардың әл-ауқатының артуына жеткізетін табысты экономика. Электр және жылу энергиясының генерациясы, газ өндіру, су ресурстарын пайдалану, ауыл шаруашылығын тұрақты дамыту, өнеркәсіп қалдықтарын басқару мен тұтыну, көлік және жол инфрақұрылымы жасыл экономиканың негізгі секторлары болып саналады. Мақалада осы және тағы басқа мәселелер қарастырылады.

Түйін сөздер: жасыл экономика, электроэнергия, экология, өнеркәсіп қалдықтары, тозу, ластану, генерация, шикізат қорлары.

Akimbaeva K., Yassyn M.

The periods of directions of Kazakhstan to «green economy»

A green economy» in accordance with the adoption of international due responsibilities of Kazakhstan and in the interests of future generations through effective and rational use of natural raw materials funds successful economy for the development of the national wealth .Generation of electricity and thermal energy, gas production, water resources, efficient development of agriculture, the management of production wastes and consumption, vehicle and road infrastructure are the main sectors of the green economy.

Key words: green economy, electroenergy, ecology, residues from the production, depreciation, contamination, generation, funds, raw materials.

Акимбаева Қ.Т.,
Ясын М.Д.

**Шагиперехода Қазақстана
в «зеленую экономику»**

«Зеленая экономика» – в соответствии с принятием международного обязательства Казахстана и в интересах будущего поколения при помощи эффективного и рационального использования природных сырьевых фондов успешная экономика для развития народного благосостояния». Генерация электроэнергии и тепловой энергии, производства газа, использование водных ресурсов, эффективное развитие сельского хозяйства, управление производственных отходов и потребление, автомобиль и дорожная инфраструктура являются основными секторами зеленой экономики.

Ключевые слова: зеленая экономика, электроэнергия, экология, остатки производства, амортизация, загрязнение, генерация, фонды сырья.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ «ЖАСЫЛ ЭКОНОМИКАҒА» КӨШУДЕГІ ҚАДАМДАРЫ

Мемлекетіміздің ең құнды да басты капиталы – адам. Адам денсаулығын жақсарту, оған ұзақ өмір сүру мүмкіндігін туғызу, әсіресе жас ұрпақтың тәнінде ақау, жанында кірбің болдырмау мәселесі еліміз тәуелсіздігін алып, етек-жеңін жиғалы бергі ҚР Президенті Н. Назарбаевтың ең басты тапсырмаларының бірі болды. «Қазақстан-2050» Стратегиясында: «Біз экологияға баса назар аудара отырып, ұлттық бәсекеге қабілетті брендтер құруға тиіспіз» делінген. Агроөнеркәсіптік кешеннің алдына – экологиялық таза өндіріс салалары, қоршаған ортаға залалын тигізетін құрылымдарды бірте-бірте жойып, балама көздерін табу қолға алынуда. Облысымызда табиғатты таза сақтау бойынша «жасыл экономика» жобалары жасалып, іргелі жұмыстарға басымдық берілуде. Соның бірі – күн нұрынан қуат өндіру болса, екіншісі – жел энергиясын заман талабына сай қолданысқа енгізу, сол арқылы табиғатты таза сақтау [1].

«Жасыл экономиканы» қалыптастыруда көптеген экологиялық проблемалар алдан шығып отыр. Оның бастыларына тоқталар болсақ, әрбір азамат өзі күн кешіп отырған отбасынан бастап, Отан аумағын таза сақтап, ластанудан қорғау, ауа мен судың бүлінуіне жол бермеу, жердің тозуына, кейбір өзен-көлдердің шарасы тарылып бара жатқанын жұрт болып жұмылып, қалпына келтіру ісіне үлес қосу. Егер біз осы айтқандарды уақытында атқара алмасақ, ата-бабамыздан қалған басты байлығымызды тоздырып алуымыз мүмкін. Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашақтың энергиясы» туралы көптен бері айтып, соны дүниежүзілік деңгейге көтеріп, [EXPO-2017](#) Бүкіләлемдік көрмесін ұйымдастыруды [Астана](#) төріне әкелуі тегін болмаса керек.

Сондай-ақ алдымызда атқарылатын жұмыстар ел тұрғындарының тұрмыс-тіршілігін, денсаулығын жақсарту, тіпті, көңіл-күйін көтеру – бәрі өмір сүріп жатқан қоршаған ортаға тәуелді екені белгілі. «Жасыл экономикаға» қадам басуымыздың себебі осындай ғұмырлық істерді ілгерілету. Осыны жүзеге асыру кезінде азаматтар еңбек етумен қатар, ненің тиімді, ненің залалды екенін білулері тиіс.

Адам денсаулығына мынадай қолайсыз экологиялық

факторлар әсерін тигізеді:

- 1 Шаң-тозаң.
- 2 Шу.
- 3 Қатты соққан суық және ыстық жел.
- 4 Атмосферадағы микробтар.
- 5 Түтін.
- 6 Улы газдар [2].

Жалпы «жасыл экономика» 3 принципке сүйенуі керек, оның біріншісі – халыққа жоғары деңгейде, халықаралық дәрежеде қызмет көрсету, әр жұмысты уақыт талабына сай үйлестіре дамыту, екіншісі – елдің өркендеуі үшін қолға алынған «жасылға» жұртты жұмылдырып, жұмыспен қамту саясатын орнықтыру, үшінші – осының бәрін нарық механизміне бейімдеп, толық меңгеріп шығу.

Сонымен қатар «жасыл экономикаға» көшу үшін еліміздің алдындағы негізгі басым міндеттері: ресурстарды (су, жер, биологиялық және басқа) пайдалану мен оларды басқару тиімділігін арттыру; қолда бар инфрақұрылымды жаңғыртып, жаңаларын салу; қоршаған ортаға қысымды жұмсартудың рентабельдік жолы арқылы халықтың әл-ауқаты мен қоршаған ортаның сапасын арттыру; ұлттық қауіпсіздікті, соның ішінде су қауіпсіздігін арттыру секілді мәселелер тұр [3].

«Жасыл экономикаға» көшу жөніндегі тұжырымдама үш кезеңмен іске асырылады. Экономика секторлары бойынша тұжырымдаманың нақты міндеттерін іске асырудың құралдары қолданыстағы бағдарламалар болып табылады. «Агробизнес-2020» Қазақстан Республикасында агорөнеркәсіптік кешенді дамыту жөніндегі 2013-2020 жылдарға арналған бағдарламасы, 2010-2014 жылдарға арналған ҚР ҰИИДБ, білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, аумақтарды дамыту бағдарламалары, мемлекеттік органдардың стратегиялық жоспарлары, 2010-2014 жылдарға арналған «Жасыл даму» салалық бағдарламасы мен басқа да салалық бағдарламалар сияқты, Тұжырымдаманың негізгі бағыттарын енгізу бөлігінде өзгерістер мен толықтырулар енгізу ескерілетін қолданыстағы бағдарламалық құжаттар болып табылады. Сонымен қатар Су ресурстарын басқару жөніндегі 2014-2040 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарлама әзірлеу жоспарланып отыр.

«Жасыл» экономикаға көшу жөніндегі қабылданған тұжырымдамаға сәйкес, 2030 жылға қарай егіс алқаптарының 15 пайызы суды үнемдеу технологияларына көшірілетін болып жатыр. Бұл үшін тағы да алдымыздан

аграрлық ғылымды дамыту мәселесі келіп шығатынын айтуға тиіспіз. Табиғи азық-түлік өндірумен қатар құрғақшылыққа төзімді гендік-модификацияланған өнімдер өндірісін жүргізу кезеңі келіп жеткені айтылуда. Шетелдерден тартылатын инвестицияны білім мен жаңа технологиялар трансферттеуге пайдалану керек делінуде. Бір сөзбен айтқанда, Қазақстан ғылымының әлеуетін көтеруді бірінші кезекке қойып отырған бұл Жолдауды ғалымдар, әсіресе, химия саласын дамытуға тер төгіп жүрген мамандар бірауыздан қолдап отыр.

Есептеу бойынша 2050 жылға қарай «жасыл экономика» шеңберіндегі жаңартулар жалпы ішкі өнімді 3 пайызға қосымша ұлғайтып, 500 мыңнан астам жаңа жұмыс орындарын құруға, өнеркәсіп пен қызмет көрсетулердің жаңа салаларын қалыптастыруға, халық үшін сапалы өмір сүру стандарттарын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді [4].

Ауылдың көркеюі, өсіп-өнуі арқылы халықтың тұрмысын оңалтуға болады. Олардың айналысып отырған шаруасына сай экология талаптарынан мағлұмат беру біздің басты міндетіміз саналады. Әсіресе, пайдаға аспай жатқан жерлерді игілікке жарату, су көздерін зая жібермеу жағы да өзекті проблемалардың бірі болып есептеледі. Ал қала, ауыл, елді мекендердегі құрылыс жұмыстарын жүргізу кезінде экологиялық талаптарды сақтай отырып, көгалдандыру ісі биік дәрежеде болуын ойластыру керектігі түсінікті. Кейбір ескі ғимараттарды бұзып орнына жаңа тұрғын үй немесе мекеме мекенжайын тұрғызу барысында экологиялық талаптар бірінші кезекте ескеріліп, көгалдандыруға бөлінетін жер алдын ала жоспарлы түрде шешілсе, ұтылмасымыз анық. Өмірдің нәрі де, әрі де су екені мәлім. Тіпті, кейбір өзен-көлдердің ернеуінен төмендеп бара жатқаны қай-қайсымыздың да жанымызға батпай қоймайды. Бұл тұрғыдан келгенде, Мемлекет басшысының «Қазақстан-2050» Стратегиясында: «Соңғы 60 жылда Жер шарында ауызсуды пайдалану 8 есе өсті, осы жүзжылдықтың ортасына қарай, көптеген елдер суды сырттан алдыруға мәжбүр болады. Сумен қамтамасыз ету проблемасы біздің елімізде де өткір болып отыр. Бізге сапалы ауызсу жетіспейді. Бірқатар өңірлер оның зардабын қатты тартуда», деп қадап айтуы тегін болмаса керек. Осы жағынан келгенде біздің облысымыздың таулы аймақтарындағы таза суды сақтау, ластамау жайын жұртшылық әр сағат сайын есте ұстағаны ләзім.

«Жасыл экономика» аясында энергия

тапшылығынан құтылу үшін – жаңару энергиясын қалыптастыру керектігі туындауда. Мұны әр өңір жер жағдайына қарай жүзеге асыруына болады. Айталық, Испания, Дания мемлекеттері жел генераторлары барлық тұтынатын электр қуатының 20 пайызын, ал Германия 10 пайызын өндіруге қол жеткізіпті. Бұл істе соңғы жылдары көршіміз Қытай мемлекеті көш бастап келеді. Бүкіләлемдік жел энергиясы ассоциациясының (БЖЕА) мәліметіне сүйенсек, 2011 жылы әлемдегі барлық жел энергиясының жалпы қуаты 237 гигаватты құрапты. Бұл 280 ядролық реакторы қуатының көлеміне тең келетін көрінеді. Әлемде 380 ядролық реактор жұмыс істеп тұрғанын білеміз. БЖЕА болжамы 2020 жылға қарай жел генераторларының жалпы қуаты 4 есеге өсіп, 1 мың гигаватт электр өндіретін болады. Міне, осындай жұмыстар біздің облыста да қолға алынып, оның алғашқы нәтижелері өз жемісін бере бастады. Соның бір дәлелі, ТМД-да алғаш рет іске қосылған Райымбек ауданындағы Мойнақ су электр су стансасы дер едім.

Қазақстан күн және жел энергетикасын дамытуға қолайлы елдердің бірі болып табылады. Жел энергетикасының тиімділі еуропалық одақ елдерімен салыстырғанда екі есе тиімді. Күн энергетикасы жөнінен әлемнің ең үздік аймақтарымен теңдесе алады. Жасыл экономикаға көшу тиімділігінің бірнеше факторы бар. Халықаралық сараптама бойынша, жасыл жобаларға салынған инвестицияның 2/3-і өзін-өзі ақтаса, 1/3-і бес жыл көлемінде шығынсыз деңгейге қол жеткізеді. Энергия тиімділігінің артуына қарай инвестицияның тиімділігі 50 пайызды құрайды, оның өзін-өзі ақтау мерзімі екі жылға созылады. «Жасыл» экономикаға салынған инвестиция активтердің жылдам өсіп келе жатқан санатына кіреді. Мысалы, жаңғыртпалы энергия көздеріне салынған халықаралық инвестициялар көлемі жағынан қазба байлықтары инвестицияларының көлеміне жақындайды.

Табиғи кеніш көздері сарқылып, қоршаған ортаның ластануынан адам денсаулығының нашарлауы күрт өсті. Бүкіл әлемдік қауымдастық осыған алаңдаулы. Жасыл экономика бұл күрделі

сұрақтардың басты шешімі болып табылады. Оны дамыту арқылы зиянды қалдықтардың ауаға таралуын қысқарту, табиғи қорларды үнемдеп тұтыну, энергия тиімділігін арттыруға қол жеткіземіз. Жаңа экономиканың стратегиясы табиғи технологиялардың дамуына инвестицияларды тартып, ел экономикасын жаңа белеске жеткізеді. Экологияға бағытталған жасыл экономиканың жарқын болашағы бар [5].

Көгалдандыру – қала, ауыл, тағы басқа елді мекендерде ауаны тазарту, көлеңкелеу үшін ағаш, бұта, гүл, көгал өсіру. Құрылыс аяқталғаннан кейін жүргізілетін көгалдандыру жұмыстары мекенжайларға әсем көрініс береді, шудан, күннен, шаңнан, тағы басқа қорғайды, санитарлық-гигиеналық рөл атқарады. Ғылыми деректер бойынша, белгілі бір аймақтың 15%-ы көгалдандырылса, шаң-тозаңның мөлшері 20%-ға кемиді, 35%-ға өсімдік өсірілсе, шаң 50%-ға азаяды, ал 65%-ға өсірілсе, шаң 95%-ға кемиді. Жол жағалауларына отырғызылған ағаш пен бұталар, гүлдер мен көгал ауадағы көмір қышқыл газды сіңіріп, ауаны оттегімен байытады, шуды азайтып, мекенжайды желден, күннен және шаңнан қорғайды. 1 га жасыл алқап 1 сағатта ауадан 8 кг көмір қышқыл газын бойына сіңіреді. Кейбір ағаштар өздері айналасына тарататын фитонцидтері арқылы ауадағы зиянды микроорганизмдерді жойып, оны адамның денсаулығына қолайлы иондармен байытады. Мұндай ағаштар қатарына қылқан жапырақты қарағай, шырша, Сібір балқарағайы, т.б. жатады. Көгалдандыру жұмыстарын жүргізгенде міндетті түрде көгалдандырылатын алқаптың ауа райы, топырақ құрамы, жер бедері сияқты ерекшеліктері ескеріледі, суаруға қажетті су көздері қарастырылады. Осы факторлар бойынша отырғызылатын өсімдіктер құрамы да анықталады. Орман ағаштары мен бұта көшеттері, шөптесін өсімдіктердің жас өркендері мен тұқымдары әр аймақта орналасқан питомниктерден алынады [6].

Көгалдандыру жұмыстарын жүргізгенде төмендегі мәселелерді ескеру керек. Оны мына 1-кестеден көруге болады:

1-кесте

1. Жергілікті жердің табиғи климат жағдайы .
2. Жердің географиялық орны .
3. Топырақ құнарлығы.
4. Өсімдіктердің биологиялық ерекшеліктері.

5. Өсімдіктердің экологиялық ерекшеліктері.
6. Өсімдіктердің үйлесімділігі.
7. Жергілікті жердің экологиялық жағдайы.
8. Көгалдандырудың эстетикалық күйі.

Біздің пікірімізше, Қазақстан жасыл экономикаға көшуді мақсат етіп қойды. Демек, көптеген мәселелерді алда шешуге тура келеді. Яғни алға қойған мақсатымызға жету үшін қолымыздағы бар байлығымызды үнемді жаратып, пайдаға жарату арқылы ғана табысқа жететініміз анық. Еліміз көркею үшін оны таза ұстап, өндіріске жұмсалатын қорды, уақытты, энергияны және іс-қимылдар шығындарын қысқартып,

инновациялық технологияны әзірлеу және енгізу қажет. Сондықтан Қазақстанның осы «Жасыл экономикаға» көшу тұжырымдамасының идеясын, негізгі бағыттарын студенттерге, жас ұрпаққа түсіндіріп, санасына сіңіруіміз керек. Ненің тиімді, ненің залалды екенін жас ұрпақ білуі тиіс. Сондай-ақ еліміздің экологиялық ахуалын жақсарту бағытындағы тиісті іс-шараларды жоспарлы түрде жүргізу керек.

Әдебиеттер

- 1 «Астана ақшамы» газеті, Айнұр Соспанова, 2015ж
- 2 <http://www.afk.kz/>
- 3 Концепция по переходу Республики Казахстан к «зеленой экономике», 2013 г.
- 4 Переход Республики Казахстан к «зеленой» экономике // <http://eco-forum.kz/files/articles/70.docx>
- 5 Көгалдандыру жұмыстарының ерекшеліктері мен экологиясы
- 6 Назарбаев Н.А. «Қазақстан -2030» Қазақстан халқына жолдауы

References

- 1 Astana akshamy gazety, Ainur Sospanova, 2015
- 2 <http://www.afk.kz/>
- 3 Konceptcia po perehodu Respubliki Kazahstan k «zelenoi ekonomiki», 2013g.
- 4 Perehod Respubliki Kazahstan k «zelenoiekonomiki» // <http://eco-forum.kz/files/articles/70.docx>
- 5 Kogaldandyru zhymystarynyn erekshelikteri men ekologiasy
- 6 N. Nazarbayev “Kazakhstan -2030”Kazakhstan halkyna zholdauy

